

УДК 911.3: 333.379.851(075.8)

Калько А. Д., д.геогр.н., професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ МЕГУ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА: ІСТОРІЯ, СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті досліджено особливості основних етапів становлення та науково-освітньої діяльності природничо-географічного факультету як органічної складової приватного вищого навчального закладу Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Розкрито організаційну роботу та наведено конкретні приклади співпраці викладачів зі студентами та їх батьками для досягнення спільної мети виховного процесу. Окреслено подальші перспективи розвитку факультету.

Ключові слова: природничо-географічний факультет, кафедра географії і туризму, кафедра біології, освітній процес, наукова діяльність.

Аннотация. В статье исследованы особенности основных этапов становления и научно-образовательной деятельности естественно-географического факультета, как органической составляющей частного высшего учебного заведения Международного экономико-гуманитарного университета имени академика Степана Демьянчука. Раскрыта организационная работа и приведены конкретные примеры сотрудничества преподавателей со студентами и их родителями для достижения общей цели воспитательного процесса. Намечены дальнейшие перспективы развития факультета.

Ключевые слова: естественно-географический факультет, кафедра географии и туризма, кафедра биологии, образовательный процесс, научная деятельность.

Annotation. In the article the features of the basic stages of formation, research and educational activities of the Faculty of Natural Sciences and Geography as an organic component of the Private Higher Education Establishment Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities are investigated. The organizational work is revealed and concrete examples of teachers' cooperation with students and their parents to achieve the common goal of the educational process are given. The further prospects of the faculty development are outlined.

Keywords: Faculty of Natural Sciences and Geography, Department of Geography and Tourism, Department of Biology, the educational process, scientific activity.

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука свого часу став на Рівненщині першим вищим навчальним закладом, який почав готувати бакалаврів, спеціалістів та магістрів географічного фаху та туризмознавців [1; 2].

Підготовка фахівців за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Географія і біологія» в університеті розпочалася з вересня 2001 року на базі кафедри екології і охорони навколишнього середовища (завідувач – к.т.н., професор Б. І. Харченко) [3; 4]. Засновниками спеціальності були викладачі цієї кафедри: д.геогр.н., професор М. Д. Будз та к.с.-г.н., доцент В. С. Олійник Упродовж 2003–2004 років кафедру екології і охорони навколишнього середовища було реорганізовано шляхом виокремлення двох самостійних кафедр – географії, біології. Становлення цих кафедр створило передумови для створення у 2006 році природничо-географічного факультету, який увійшов до складу Інституту педагогічної освіти. Першим деканом природничо-географічного факультету був к.вет.н., ст. наук. співр., доцент О. Б. Грицик 3 вересня 2013 року по серпень 2015 на посаді декана працював к.геогр.н., доцент А. С. Романів Нині деканом природничо-географічного факультету МEGУ імені академіка Степана Дем'янука працює доктор географічних наук, професор Андрій Дмитрович Калько.

Із часу заснування факультету зріс його науковий потенціал, накопичено досвід підготовки вчителів географії, біології, налагодилася співпраця із науковими, освітніми закладами та громадськими організаціями області, України та зарубіжжя, на базі факультету сформувався активний осередок туристично-краєзнавчої діяльності.

Важливими етапами у діяльності факультету стало отримання у 2007 році ліцензії на підготовку магістрів за спеціальністю 8.04010401 «Географія», перші дипломи магістрів географії уже у 2008 році отримали 8 випускників. Також 2008 рік ознаменувався тим, що відбувся перший випуск студентів-географів післядипломної форми навчання.

У вересні 2011 року, завдяки зусиллям викладачів факультету, університет отримав ліцензію на підготовку бакалаврів за напрямками 6.140103 «Туризм» та 6.040102 «Біологія».

Зараз навчальна діяльність факультету спрямована на підготовку вчителів географії та біології загальноосвітніх шкіл за напрямками «Географія» та «Біологія» із спеціалізаціями, а також на підготовку фахівців для закладів туристичної сфери за напрямком «Туризм».

Дослідженням етапності формування і розвитку туристичної галузі в Україні свої праці присвятили Т. А. Дьорова, В. А. Квартальнов, С. І. Коротун, О. О. Любіцева, М. П. Мальська, Я. Б. Олійник, О. Я. Романів, І. Г. Смірнов, Т. І. Ткаченко, В. К. Федорченко, Ф. Ф. Шандор та багато інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Однак питання, які б торкалися висвітлення формування природничо-географічної та туристичної освітніх складових саме в Рівненській області, не достатньо висвітлені в науковій літературі.

Мета і завдання статті полягає у здійсненні комплексного аналізу факторів функціонування природничо-географічного факультету в приватному вищому навчальному закладі з метою вироблення рекомендацій для створення належної науково-методичної бази географічного та туристичного освітнього продукту. Відповідно до мети потрібно розв'язати такі завдання: з'ясувати існуючі освітньо-природничі уявлення про структуру навчальних закладів на теренах області; проаналізувати особливості методологічних підходів; обґрунтувати перспективи розвитку природничо-географічного факультету МЕГУ.

На сьогодні природничо-географічний факультет має висококваліфіковані кадри, спроможні професійно розв'язувати сучасні проблеми в галузі фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін, здійснювати підготовку фахівців із достатнім науковим рівнем, а також із високим рівнем практичних навичок. Випусковими кафедрами факультету є кафедра географії і туризму та кафедра біології [3; 4].

Кафедра географії і туризму належить до фахових випускових за напрямом підготовки «Географія», «Туризм» і посідає чільне місце серед інших структурних підрозділів факультету та університету.

Безпосередньо на випусковій кафедрі географії і туризму працює 10 осіб. Серед них: 1 доктор географічних наук, професор (А. Д. Калько) та 4 кандидати наук, доценти (Т. О. Басюк, В. С. Олійник, І. О. Осіпчук, О. В. Яроменко). Є доволі висока вірогідність захисту кандидатських дисертацій уже в 2016 році такими викладачами, як В. П. Селецький, О. І. Токар та Т. С. Трусова. У всіх викладачів кафедри науково-педагогічна спеціальність відповідає дисциплінам, які вони викладають. Випускову кафедру географії і туризму очолює доктор географічних наук зі спеціальності 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів, професор кафедри географії і туризму А. Д. Калько. Кафедра плідно працює над науковими темами: «Географія та туризмознавство Рівненщини і суміжних областей – геоecологічні та соціально-економічні проблеми» № держреєстрації 0114U006029 та «Проблеми мінерально-сировинної безпеки України» № держреєстрації 0106U004424.

Кафедра біології МЕГУ імені академіка С. Дем'янчука створена у січні 2003 року. За роки діяльності відбувалися суттєві зміни в її кількісному та якісному складі. У 2006–2010 рр. кафедру очолювала к.пед.н., доцент І. М. Сойко. З моменту заснування кафедри, на ній працювали: О. О. Кухта, Н. К. Корсун, Л. Л. Корсун, М. В. Кукалець, В. С. Олійник, Р. Р. Шикіла.

Кафедра біології є випусковою кафедрою, яка готує фахівців за напрямом підготовки «Біологія». Штатний склад кафедри налічує 7 осіб, з них – 2 доктори наук (А. Д. Калько, О. О. Ставицький), 5 кандидатів біологічних наук (В. П. Бенедь, О. В. Боровець, Т. О. Дем'янчук, І. М. Поташнюк, Н. М. Форняк). Очолює кафедру Олег Олексійович Ставицький, доктор психологічних наук, професор кафедри психології, Відмінник освіти України. У межах

університетської наукової теми «Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання в школах та вищих навчальних закладах» (№ держреєстрації 0106U002439) та наукової теми природничо-географічного факультету «Науково-педагогічні основи розвитку природничо-географічних дисциплін на сучасному етапі» професорсько-викладацьким складом кафедри у 2006–2015 рр. розробляється тема «Формування біоценозів в природно-кліматичних зонах Західного Полісся». Науковцями кафедри протягом 2006–2014 років опубліковано понад 160 наукових статей, 12 навчальних посібників.

Матеріально-технічна база природничо-географічного факультету включає достатню кількість аудиторій, лабораторій, навчальних і адміністративних площ та технічних засобів навчання для забезпечення підготовки фахівців за напрямками «Географія», «Біологія», «Туризм». У розпорядженні факультету 8 спеціалізованих кабінетів: соціально-економічної географії, геолого-палеонтологічний музей, зоологічний музей, кабінет туристично-краєзнавчої роботи, лабораторія геоінформаційних технологій, кабінет ботаніки, формується кабінет анатомії та фізіології людини і тварин та кабінет методики навчання.

Гордістю факультету є унікальний зоологічний музей сформований доцентом кафедри біології Ростиславом Ростиславовичем Шиколою.

Експозиція музею – це результат багаторічної кропіткої праці та затрачених зусиль і коштів. За 30 років Р.Р. Шикюла зібрав понад 2500 екземплярів рідкісних тварин, здебільшого безхребетних. Більшість експонатів є рідкісними для України, адже це екзотичні мешканці морів, океанів, дощових екваторіальних лісів та саван. Чималу частину колекції складають комахи Африки, Південної Америки, Південної і Південно-Східної Азії. Різноманіття ентомофауни України представлене колекціями жуків, метеликів, перетинчастокрилих, клопів та інших членистоногих.

З метою поповнення колекції новими експонатами та збору фото-відеоматеріалу про життя тварин Р. Р. Шикюла здійснює експедиції у найвіддаленіші куточки планети. У 2008 р. були здійснені експедиції в Сахару, до Лівійської та Аравійської пустелі, в Аравійські гори та на Червоне і Середземне моря. В 2009 р. було проведено дослідження островів Ява, Суматра, Борнео, Балі, Комодо, Нова Гвінея, та узбережних зон Індійського океану. Колекцію поповнили нові види тропічних комах, моллюсків, коралів та інших тварин. Улітку 2012 року Р. Р. Шикюла півтора місяці подорожував країнами Південної Америки. У пошуках експонатів для музею він відвідав Колумбію, Венесуелу, Еквадор, Бразилію, Гайану, Галапагоські та Карибські острови.

Експонати колекції використовуються у лекційних, практичних та лабораторних заняттях студентів, що дозволяє досягнути максимальної ефективності навчального процесу засобами музейної педагогіки.

Після отримання ліцензії на підготовку фахівців-географів, викладачі університету розпочали роботу з формування мінералогічної та петрографічної колекцій. З власних фондів надали зразки д.геогр.н., професор М. Д. Будз, к.с.-г.н., доцент В. С. Олійник, к.геогр.н., доцент А. С. Романів. Геологічний фонд зростає за рахунок поповнення його експонатами, зібраними студентами факультету під час літніх практик та привезеними викладачами із туристичних подорожей.

У вересні 2011 року на базі природничо-географічного факультету у спеціально обладнаній аудиторії почав функціонувати геологічний музей-лабораторія, створений завдяки співпраці університету з Обласною станцією юних туристів. Найбільш цікаві та унікальні зразки експонуються у приміщенні музею. Всього у фонді музею налічується понад 1300 експонатів, з них 750 – передані університету відповідно до угоди про співпрацю зі станцією. Значну частину геологічних фондів музею становить мінералогічна колекція (сульфіди, окисли і гідроокисли, силікати, фосфати, карбонати, сульфати, галоїди). Петрографічна колекція представлена практично усіма видами гірських порід. Велику роботу з упорядкування та збереження колекцій веде керівник музею-лабораторії, працівник станції юних туристів Н. П. Волненко, залучаючи до цієї справи учнівську і студентську молодь нашого університету.

Музеї виконують, також, важливу просвітницьку функцію, оскільки його відвідувачами є школярі не лише м. Рівного, а й усієї Рівненської області та сусідніх областей.

Науково-педагогічні працівники факультету активно залучаються до освітніх проектів, розробляють інноваційні навчально-методичні матеріали для забезпечення навчального процесу та впроваджують нові методи та технології навчання. У навчальному процесі використовується багата відео-колекція навчальних та документальних фільмів для проведення занять, частина з яких відзнята і змонтована силами самих викладачів (зокрема, Р. Р. Шикулою).

Невід'ємним атрибутом діяльності факультету є науково-дослідна робота його колективу. Наукові здобутки представлені відкриттями, монографіями, публікаціями в авторитетних фахових виданнях України та закордоння, патентами на корисну модель.

Викладачі та студенти природничо-географічного факультету постійно беруть участь у роботі науково-теоретичних, науково-практичних конференцій з сучасних проблем географії, біології, краєзнавства та туризму. Тільки за останні 3 роки викладачами факультету було організовано проведення п'яти наукових конференцій, серед яких: IV Міжнародної науково-практичної конференції «Еко- і агротуризм: перспективи розвитку на регіональному та локальному рівнях» (м. Рівне, 29–30 березня 2012 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Географія Рівненщини та суміжних областей» (м. Рівне, 3-4 квітня 2014 р.); участь у ролі співорганізатора V

Міжнародної науково-практичної конференції «Еко- и агротуризм: перспективи розвитку на локальних територіях» (м. Барановичі, Білорусь, 2013 р.).

Актуальним напрямом роботи факультету є участь у розв'язанні важливих регіональних проблем соціально-економічного розвитку. Зокрема, науковці факультету тісно співпрацюють із органами місцевого самоврядування щодо розробки рекомендацій з використання географічних підходів до регіональної політики та туристичної індустрії. Кафедра географії і туризму брала активну участь у реалізації Стратегії сталого розвитку Рівненської області «Західна брама» за такими її напрямками: розвиток туризму, агрологістика, освіта. Науковців кафедри географії і туризму запрошують для участі в роботі Регіонального центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій при Рівненській обласній адміністрації [3; 4].

Кафедри факультету співпрацюють з науковими установами, організаціями, органами державного управління та вищими навчальними закладами України. Тісні наукові зв'язки склалися з географічними факультетами Львівського національного університету імені Івана Франка, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, а також з Рівненським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти. Налагоджено співпрацю з кафедрою туризму університету імені Яноша Кодолані (Угорщина), кафедрою природничо-математичних наук Барановицького державного університету (Білорусь), Вищою школою туризму і екології в Сухій-Бескидській (Республіка Польща).

На науково-методичній базі факультету проводять свої дослідження учні Малої академії наук, гуртківці Станції юних туристів та геологів. Кафедри факультету здійснюють науковий супровід секції географії і краєзнавства, метеорології, гідрології, геології, біології у Рівненській МАН. Викладачі факультету є авторами програм для проведення гурткової роботи у структурі МАН та задіяні як голови та члени журі обласного конкурсу-захисту учнівських науково-дослідницьких робіт.

За час існування на факультеті сформувалися свої традиції наукової роботи зі студентами. Щорічно переможці університетських студентських олімпіад та конкурсів наукових робіт беруть участь у Всеукраїнських студентських фахових олімпіадах та конкурсах науково-дослідницьких робіт з географії та туризму. Неодноразово студенти факультету були нагороджені спеціальними дипломами за найкращі показники серед учасників Всеукраїнських студентських олімпіад. Зауважимо, що наші студенти на Всеукраїнських олімпіадах та конкурсах є єдиними представниками приватних вищих навчальних закладів.

Щороку студенти факультету друкують близько 15 наукових публікацій у співавторстві із науковими керівниками та одноосібно, представляють результати власних досліджень на студентських наукових конференціях нашої держави. При захисті дипломних робіт магістрів впроваджено як обов'язковий елемент використання мультимедійних технологій та підготовку автореферату магістерського дослідження.

Особливістю навчання на факультеті є те, що в навчальному плані традиційно значне місце займають навчальні та виробничі практики. За їх тривалістю та різноманітністю факультет є безперечним лідером МЕНУ. Майбутні вчителі географії та біології отримують навички використання спеціальних геодезичних, метеорологічних, гідрологічних та інших приладів, якими оснащені спеціалізовані аудиторії, на практиці освоюють сучасні геоінформаційні системи. Базами для проведення практик є національні парки Карпат, заповідні території Рівненщини, Львівщини та Волині, Рівненський зоопарк, аерометеорологічна станція м. Рівного, спелеооб'єкти, місця розробок корисних копалин, промислові підприємства м. Рівного.

Студенти-туризмознавці проходять практики на підприємствах туристичної індустрії – у туристичних операторах чи агенціях, готелях, ресторанах, санаторно-курортних закладах України та Європи.

Педагогічна практика проводиться на базі загальноосвітніх закладів. З метою якісного проведення педагогічної практики укладені угоди із провідними школами Рівного. Керують педагогічною практикою відомі вчителі-методисти міста, вчителі вищої категорії. А студенти магістратури педагогічну асистентську практику проходять на базі кафедр факультету.

На факультеті багато уваги приділено організації змістовного проведення студентами вільного від навчання часу. З 2011 року щорічно проводиться інтелектуальне змагання – «Турнір географів» серед студентів різних курсів. Магістри кафедри географії і туризму під час асистентських практик проводять тематичні «Брейн-ринги» для студентів факультету.

Традиційним є проведення публічних лекцій викладачами факультету до Дня туризму із трансляцією їх в онлайн-режимі на сайті факультету, зустрічі із ветеранами спортивно-туристського руху, організація фотовиставок та масових спільних відвідин студентами та викладачами цікавих природних об'єктів.

Значну увагу на факультеті приділяють туристично-красознавчій роботі. Започаткована тісна співпраця з управлінням культури та туризму Рівненської ОДА, Рівненським обласним осередком Федерації спортивного туризму України, Станцією юних туристів. Студенти та викладачі беруть участь у щорічному обласному чемпіонаті з туризму серед педагогічних працівників, відкритому чемпіонаті України з туризму тощо. Викладач кафедри географії і туризму О. І. Токар є Майстром спорту України зі спортивного туризму. З його ініціативи для згуртування прихильників активного способу життя та спортивного туризму у лютому 2012 року в

університеті був створений туристичний клуб «СалаМандри МЕГУ», який започаткував нові традиції університету, організовуючи туристсько-краєзнавчі подорожі для студентів та працівників, посвяту студентів-першокурсників у туристи. Традиційними стали походи вихідного дня. Турклуб активно долучається до всіх заходів, які проводяться КЗ «Обласним центром фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» Рівненської обласної ради. Клуб функціонує цілорічно. Зокрема, осінньо-зимовий сезон туристи-ентузіасти використовують для проведення спелеологічних експедицій. Новорічні та Різдвяні свята члени клубу зустрічають традиційно у зимових Карпатах.

Навіть у час літніх відпусток і канікул клуб не припиняє своєї діяльності. У цей час його учасники здійснюють категорійні спортивні туристичні походи у гірські райони світу. Членам клубу і водна стихія під силу! Літній час – найкращий період для проведення водних сплавів. Тільки в період 2014 року членами турклубу було організовано зимове сходження на вершини Говерла і Петрос в Карпатах, водний сплав II категорії складності по річках Чорний Черемош та Прут, водний сплав I категорії складності по річці Слuch, пішохідний похід I категорії складності в Карпатах. Членами клубу можуть бути усі бажаючі студенти та працівники університету, аспіранти, випускники.

Студенти та викладачі факультету займають активну соціальну та громадську позиції, тому наукова, освітня та просвітницька діяльність факультету виходить далеко за межі стін університету. Довкола факультету гуртується робота Рівненського відділення Українського географічного товариства. З метою популяризації географічних, біологічних знань та туризму для учнів старших класів Рівненщини та інших областей щороку проводиться заочний інтелектуальний конкурс «20 слів» у трьох номінаціях: «20 слів: біологія», «20 слів: географія», «20 слів: туризм». У 2013 році факультет реалізував інноваційну ідею – було проведено конкурс «Географічні перегони» у форматі своєрідного веб-квесту в соціальних мережах.

Влітку 2008 року за фінансової підтримки ректора університету професора А. С. Дем'янчука викладачами кафедри географії і туризму було започатковано акцію «Прапор університету на найвищих вершинах світу». За 2008–2013 рр. було підкорено вершини Ельбрус (Кавказ), Монблан, Гросглокнер (Альпи, найвища точка Австрії), Народну (найвища точка Уральських гір), Гельхепітген (Скандинавські гори), Герлаховський Штіт (Карпати, Словаччина), Лайма-Ліхелі (найвища вершина Сванецького хребта Кавказу, Грузія), Рорайма (Гвіанське нагір'я, Венесуела) та ряд вершин Індонезії. Здійснено експедицію в Національний геологічний парк «Чері» (Іспанія). Традиційним є також щорічне підняття прапора університету студентами та викладачами природничо-географічного факультету на найвищу вершину Українських Карпат – г. Говерлу.

Хід акції висвітлювався у всеукраїнському виданні «Крезнавство. Географія. Туризм», на телебаченні, а також на сайтах університету, факультету та в університетській газеті «Сьомий поверх»

Враховуючи у своїй роботі запити ринку праці, працівники факультету впроваджують гнучкі форми організації навчального процесу, проводять активну діяльність з використанням веб-ресурсів, соціальних мереж. На сьогодні активно функціонують сайт факультету pgf.rv.ua, Інтернет-портал «Географіка» (модератор – викладач В. П. Селецький), створено групу «Природничо-географічний факультет МЕГУ» у facebook, персональні сторінки окремих викладачів.

З проведеного дослідження можна зробити висновок, що бурхливе зростання конкуренції на ниві надання освітніх послуг природничо-географічного та туристичного напрямів з боку низки потужних державних університетів Рівненської області, вимагає від керівництва і працівників природничо-географічного факультету та університету загалом максимальної мобілізації усіх наявних навчальних, наукових, виховних та організаційних резервів з метою підтримання на належному рівні та примноження напрацьованого серед колег та населення краю авторитету як потужної школи педагогічних кадрів крезнавчого спрямування, що має вилитися в конкретну справу найближчого майбутнього – гармонійне поєднання академічних програм у навчанні студентів суміжних освітніх напрямів географії, біології, туризму. Студент для нас – найбільша цінність!

1. Калько А. Д. Становлення і розвиток туристичної освіти у вищих навчальних закладах Рівненщини / А. Д. Калько, А. С. Романів // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Географія Рівненщини та суміжних областей», присвяченої 10-річчю створення кафедри географії і туризму МЕГУ імені акад. С. Дем'янчука. – Рівне : Червінко А. В. – 2014. – С. 266–277. **2.** Калько А. Д. Аспекти регіонального ринку послуг вищої туристичної освіти / А. Д. Калько, С. І. Коротун, Ю. С. Кушнірук, Н. Р. Миронець // Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ». – № 1 (13). – Рівне : РВЦ МЕГУ ім. акад. С. Дем'янчука. – 2015. – С. 45–51. **3.** Дем'янчук А. С. Досвід підготовки фахівців сфери туризму в Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука / А. С. Дем'янчук, Н. Р. Миронець, А. С. Романів // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Еко-і агротуризм: перспективи розвитку на регіональному та локальному рівнях». – Рівне : Червінко А. В. – 2012. – С. 3–9. **4.** Природничо-географічний. Історія створення та формування факультету / Сторінка ВНЗ Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.regi.rovno.ua/ua/faculties/natural-sciences-and-geography/>.

Рецензент: д.психол.н., професор Ставицький О. О.